

Верховний
Суд

Огляд
судової практики Верховного Суду
щодо кримінальних правопорушень,
пов'язаних з війною

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за період з 2022 року по березень 2024 року

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	5
I. КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВІЙНОЮ	5
1. Злочини проти основ національної безпеки України	5
1.1. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109 КК)	5
1.2. Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК)	6
1.3. Державна зрада (ст. 111 КК)	7
1.4. Колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК)	12
1.5. Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 114-2 КК)	15
2. Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку	16
2.1. Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників (ст. 436-2 КК)	16
2.2. Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437 КК)	16
2.3. Порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК)	18
II. ПОКАРАННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВІЙНОЮ. ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ЙОГО ВІДБУВАННЯ	20
3. Покарання та його види	20
3.1. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ст. 55 КК)	20
3.2. Конфіскація майна (ст. 59 КК)	23
3.3. Обмеження волі (ст. 61 КК)	24
4. Призначення покарання	24
4.1. Загальні засади призначення покарання (ст. 65 КК)	24
4.2. Обставини, які обтяжують покарання (ст. 67 КК)	25
5. Звільнення від покарання та його відбування	27
5.1. Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК)	27

5.2. Застосування додаткових покарань у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням (ст. 77 КК)	33
РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	33
1. Загальні положення	33
1.1. Докази і доказування	33
1.1.1. Допустимість доказу (ст. 86 КПК)	33
1.1.2. Висновок експерта (ст. 101 КПК)	35
2. Досудове розслідування	36
2.1. Загальні положення досудового розслідування	36
2.1.1. Початок досудового розслідування (ст. 214 КПК)	36
2.2. Слідчі (розшукові) дії	37
2.2.1. Огляд (ст. 237 КПК)	37
2.3. Закінчення досудового розслідування	38
2.3.1. Закриття кримінального провадження (ст. 284 КПК)	38
2.4. Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень	39
2.4.1. Загальні положення спеціального досудового розслідування (ст. 297-1 КПК)	39
2.5. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування	41
2.5.1. Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування (ст. 309 КПК)	41
3. Судове провадження з перегляду судових рішень	42
3.1. Провадження в суді апеляційної інстанції	42
3.1.1. Особливості апеляційного оскарження окремих судових рішень (ст. 394 КПК)	42

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

АР	Автономна республіка
АТО	Антитерористична операція
ВП ВС	Велика Палата Верховного Суду
ВС	Верховний Суд
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЗСУ	Збройні сили України
ЗУ	Закон України
КЗпП	Кодекс законів про працю України
КК	Кримінальний кодекс України
ККС	Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс України
КСУ	Конституційний Суд України
МЮУ	Міністерство юстиції України
НСРД	негласні слідчі (розшукові) дії
ОАЕ	Об'єднані Арабські Емірати
ОП	об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду
ПАТ	Публічне акціонерне товариство
рф	російська федерація
СБУ	Служба безпеки України

РОЗДІЛ І. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

І. КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВІЙНОЮ

1. Злочини проти основ національної безпеки України

1.1. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109 КК)

Місцевий суд визнав особу винуватою і засудив за ч. 3 ст. 109 КК за те, що вона у період з 29.11.2019 до 14.07.2020 умисно публікувала дописи, доступні значному колу осіб – усім користувачам мережі Інтернет та соціальної мережі «Facebook», у тому числі із розділу «Друзі» своєї сторінки (834 особи), із закликами до насильницької зміни, повалення конституційного ладу та до захоплення державної влади в Україні. Апеляційний суд змінив вирок місцевого суду у частині призначеного покарання.

У касаційній скарзі захисник стверджував, що висновки судів про те, що соціальна мережа «Facebook» є засобом масової інформації є помилковими, а також, що його підзахисний не є публічною особою, а тому будь-які його дописи в цій соціальній мережі не можуть вважатися публічною інформацією та закликами.

Верховний Суд зазначив, що суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку, що інформація, яка поширюється через мережу Інтернет, орієнтована на необмежене коло осіб, відповідно є масовою інформацією. При цьому інтернет-видання (вебсайт) є засобом, призначеним для публічного поширення друкованої або аудіовізуальної інформації, тобто є засобом масової інформації. У свою чергу «Facebook» є загальновідомою соціальною мережею в інтернет просторі, де засуджений публікував дописи, які були розраховані на необмежене коло осіб. Із самих дописів вбачається, що вони були призначені для підбурювання інших осіб до насильницької зміни, повалення конституційного ладу та захоплення державної влади в Україні. Оскільки соціальна мережа «Facebook» діє в інтернет-просторі й інформація на сторінках її користувачів, якщо власник сторінки не обмежив доступ до неї, є загальнодоступною, то ця соціальна мережа, на переконання Верховного Суду, є засобом, за допомогою якого така інформація поширюється серед необмеженого/невизначеного кола осіб.

Також Верховний Суд погодився з апеляційним судом, який зазначив, що відсутність у засудженого ознак публічної особи не впливає на кваліфікацію його дій, адже суб'єктом вчиненого кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка досягла 16 років.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 29.11.2023 у справі № 595/359/21 (провадження № 51-5402км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115476534>

1.2. Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК)

Місцевий суд, з рішенням якого погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою і засудив за ч. 1 ст. 110 КК особу, яка упродовж 2016 року брала участь як запрошена особа у трансляціях на каналах інтернет-радіостанції, в ході яких публічно закликала невизначене коло слухачів цієї інтернет-радіостанції до вчинення дій, спрямованих на зміну меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України.

У касаційній скарзі захисник, серед іншого, стверджував, що у судовому засіданні не встановлено, що засуджена діяла з метою зміни меж території та державного кордону України, на порушення порядку, встановленого Конституцією України.

Верховний Суд зазначив, що дії засудженої правильно кваліфіковано за ч. 1 ст. 110 КК як публічний заклик до вчинення умисних дій з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України. Об'єктивна сторона цього правопорушення характеризується діями, які можуть виявитися у чотирьох формах: дії, спрямовані на зміну меж території України; дії, спрямовані на зміну меж державного кордону України; публічні заклики до вчинення таких дій; розповсюдження матеріалів із закликами до вказаних дій. Публічні заклики до вчинення вказаних дій означають усні (на мітингу, зборах, по радіо тощо) або письмові звернення до громадян (невизначеної або певної групи людей). Заклики можуть бути пов'язані зі спробами схилити невизначену кількість людей або певні організації чи інші угруповання до виходу автономної республіки, області, району або міста зі складу України або до відокремлення частини території України і приєднання її до території іншої держави. Суб'єктивна сторона цього кримінального правопорушення характеризується виною у формі прямого умислу. При цьому для перших двох форм кримінального правопорушення обов'язковою є також наявність спеціальної мети – змінити межі території або державного кордону України. Для публічних закликів до вчинення дій, спрямованих на зміну меж території або державного кордону України, зазначена мета не є обов'язковою ознакою складу. Відповідальність за ці дії має нести й особа, яка особисто не має такої мети, у зв'язку з чим довід сторони захисту про недоведеність того, що засуджена діяла з метою зміни меж території або кордонів України всупереч установленому в Конституції України порядку за обставин, встановлених місцевим судом, визнаний касаційним судом безпідставним.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 02.11.2022 у справі № 461/1790/19 (провадження № 51-1483км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107219761>

Місцевий суд, з рішенням якого погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою і засудив за ч. 1 ст. 110 КК особу, яка відправила раніше знайомому їй міському голові м. Чернігова на мобільний телефон повідомлення, що мали спонукати його вжити заходів до припинення спротиву російським окупантам, здачі м. Чернігова російським військам та фактичного переходу міста під юрисдикцію рф.

У касаційній скарзі засуджена вказувала, що оскаржувані рішення не містять чіткого викладу всіх фактичних обставин кримінального правопорушення, оскільки в обвинуваченні, визнаному судами доведеним, не зазначено часу та місця його вчинення.

Верховний Суд зауважив, що диспозиція ч. 1 ст. 110 КК не містить таких обов'язкових ознак як час та місце вчинення злочину, вони перебувають поза межами складу цього злочину і на кримінально-правову кваліфікацію вчиненого не впливають.

Засуджена не вказувала про порушення судом першої інстанції норми ч. 3 ст. 349 КПК та не заперечувала щодо наданих нею раніше показань про час та місце надіслання голові м. Чернігова повідомлення. Таким чином, Верховний Суд встановив, що засуджена чітко розуміла суть пред'явленого їй обвинувачення, а тому доводи касаційної скарги про протилежне Суд відхилив.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 05.12.2023 у справі № 750/2292/22 (провадження № 51-4245км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115508695>

1.3. Державна зрада (ст. 111 КК)

Місцевий суд, з рішенням якого погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою і засудив за ч. 1 ст. 111 КК (у редакції ЗУ № 1183-VII від 08.04.2014 та ЗУ № 1689-VII від 07.10.2014) суддю Господарського суду АР Крим, яка після окупації Криму продовжувала здійснювати правосуддя за російським законодавством, а в грудні 2014 року указом президента рф була призначена на посаду судді арбітражного суду.

Захисник у касаційній скарзі вказував, серед іншого, що законодавство України не містить чіткого визначення терміну «підривна діяльність», а стороною обвинувачення не доведено фактів вчинення його підзахисною дій, які би завдали шкоду зовнішній безпеці, суверенітету, територіальній цілісності України та підпадали під визначення «здійснення підривної діяльності», а «Арбітражний суд» не може вважатися органом, який здійснює підривну діяльність.

Верховний Суд залишив рішення судів попередніх інстанцій без зміни та зазначив, що відповідно до ч. 1 ст. 111 КК (у редакції ЗУ № 1183-VII від 08.04.2014 та ЗУ № 1689-VII від 07.10.2014) державна зрада – це діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці

України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Вчинення будь-яких діянь, передбачених ч. 1 ст. 111 КК, заподіює шкоду національній безпеці України і розцінюються як підривна діяльність проти неї.

Надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги у проведенні підривної діяльності проти України полягає у сприянні їх можливим чи дійсним зусиллям заподіяти шкоду національній безпеці України. Види підривної діяльності проти України можуть бути різноманітними. Різний вигляд може мати і допомога у проведенні такої діяльності. Вона може надаватися шляхом організації чи виконання конкретного злочину, схилення до державної зради інших осіб, усунення перешкод для вчинення певних діянь тощо.

Засуджена не була звільненою з посади судді за законодавством України, упродовж березня-листопада 2014 року як «суддя» незаконно створеного «Господарського суду Республіки Крим рф» здійснювала «правосуддя» на окупованій території України від імені іноземної держави – рф, а з призначенням у грудні 2014 року на посаду «судді Арбітражного суду Республіки Крим російської федерації» прийняла на себе на окупованій території України повноваження судді іншої держави – рф, яка окупувала та незаконно анексувала цю територію. Верховний Суд погодився з висновком місцевого суду про те, що здійснення за таких умов «правосуддя» від імені рф свідчить про порушення нею вимог ст. 65 Конституції України, присяги судді, оскільки забезпечувало становлення та зміцнення окупаційної влади рф шляхом утворення та функціонування незаконно створених окупаційних органів судової влади рф на окупованій території України, виконання функцій представника окупаційної судової влади рф з метою недопущення контролю української влади на території АР Крим, а отже надання нею допомоги рф в проведенні підривної діяльності проти України.

Засуджена може не підтримувати політичний режим країни, в якій проживає, працевлаштуватися на території іншої держави тощо, але вона при цьому не отримує права шкодити суверенітетові та територіальній цілісності України чи надавати іноземній державі будь-яку допомогу в проведенні підривної діяльності проти України на шкоду таким цінностям, тим більше суддею.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 22.08.2023 у справі № 759/4148/17 (провадження № 51-1893км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113065878>

Аналогічна правова позиція міститься у:

Постанові колегії суддів Третьої судової палати ККС від 21.12.2022 у справі № 759/5737/17 (провадження № 51-2899км20) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108225763>

Постанові колегії суддів Третьої судової палати ККС від 04.10.2023 у справі № 759/9489/17 (провадження № 51-3247км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114086683>

Місцевий суд, з рішенням якого погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив за ч. 1 ст. 111 (у редакції ЗУ № 1183-VII від 08.04.2014 та ЗУ № 1689-VII від 07.10.2014) КК суддю апеляційного суду АР Крим, яка продовжила здійснювати правосуддя до створення і початку діяльності на окупованих територіях України судів рф та в подальшому була призначена на посаду судді Верховного Суду незаконно створеної Республіки Крим як суб'єкта рф.

У касаційній скарзі захисник, серед іншого, стверджував, що засуджена не є суб'єктом злочину за ч. 1 ст. 111 (у редакції ЗУ № 1183-VII від 08.04.2014 та ЗУ № 1689-VII від 07.10.2014) КК, оскільки набула громадянство іншої держави.

Верховний Суд залишив рішення судів попередніх інстанцій без зміни та зазначив, що наявність громадянства України у засудженій підтверджено копією анкети отримувача паспорта громадянина України для виїзду за кордон, за яким засуджена, особисто як громадянка України заповнила вказану анкету та одержала закордонний паспорт.

Відповідно до ст. 4 Конституції України в Україні існує єдине громадянство. Згідно з положеннями ЗУ від 18.01.2001 № 2235-III «Про громадянство України», вихід із громадянства України допускається, якщо особа набула громадянство іншої держави або отримала документ, виданий уповноваженими органами іншої держави, про те, що громадянин України набуде її громадянство, якщо вийде з громадянства України, а не допускається, якщо особі в Україні повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

Засуджена, продовжуючи здійснювати «правосуддя» до створення і початку діяльності на території АР Крим «судів рф» та скориставшись переважним правом на заміщення посади судді в утвореному суді рф – «верховного суду Республіки Крим», фактично отримала за законодавством рф громадянство цієї держави як необхідну умову такої діяльності, тобто з боку рф за нею автоматично визнається громадянство рф.

Верховний Суд зауважив, що законодавство рф визначає підстави набуття та припинення громадянства рф, проте не може вирішувати питання припинення громадянства іншої країни, у тому числі України.

Таким чином засуджена по теперішній час залишається громадянином України незалежно від місця її проживання. Примусове автоматичне набуття нею як громадянином України, який проживає на тимчасово окупованій території, громадянства рф не визнається Україною, відтак не може бути підставою для втрати нею громадянства України. Через оголошену у межах цього провадження підозру у вчиненні злочину не допускається і її вихід із громадянства України. Крім того, згідно з дослідженим судом листом Адміністрації Президента України клопотання про вихід засудженої з громадянства України на розгляд Комісії при Президентові України з питань громадянства не надходило.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 04.10.2023 у справі № 759/9489/17 (провадження № 51-3247км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114086683>

Аналогічна правова позиція міститься у:

Постанові колегії суддів Першої судової палати ККС від 22.08.2023 у справі № 759/4148/17 (провадження № 51-1893км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113065878>

Постанові колегії суддів Другої судової палати ККС від 26.10.2023 у справі № 757/46325/17-к (провадження № 51-624км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114581895>

Вироком місцевого суду, залишеним апеляційним судом без зміни, колишнього депутата Верховної Ради АР Крим було засуджено за ч. 1 ст. 111 (у редакції ЗУ № 1183-VII від 08.04.2014) КК за те, що він брав участь у засіданнях Верховної Ради АР Крим та проголосував за прийняття незаконних постанов щодо проведення загальнокримського референдуму, незалежності Криму, щодо правонаступництва Республіки Крим, а також взяв участь у позачерговому засіданні незаконно створеного парламенту, чим забезпечив його функціонування та проголосував за прийняття незаконного рішення – так звану «Конституцію Республіки Крим».

У касаційній скарзі захисник, серед іншого, вказував, що у діях засудженого відсутній склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 111 (у редакції ЗУ № 1183-VII від 08.04.2014) КК, а також, що притягнення засудженого до кримінальної відповідальності за його волевиявлення як депутата суперечить принципам кримінального закону.

Залишивши рішення судів попередніх інстанцій без зміни Верховний Суд зазначив, що дії засудженого правильно кваліфіковано за ч. 1 ст. 111 КК (у редакції ЗУ № 1183-VII від 08.04.2014), оскільки він вчинив державну зраду, тобто умисне діяння на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканості України у виді надання іноземній державі (рф) та її представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Депутат зобов'язаний брати участь у роботі Верховної Ради АР Крим, але при цьому депутат зобов'язаний і дотримуватися Конституції України, Конституції АР

Крим, законів України і нормативно-правових актів Верховної Ради АР Крим. Питання про зміну території України може бути предметом всеукраїнського референдуму згідно зі ст. 73 Конституції України, п. 3 ч. 1 ст. 3 ЗУ «Про всеукраїнський референдум», а не республіканського (місцевого) референдуму.

Оскільки депутат Верховної Ради АР Крим взяв участь у голосуванні за прийняття очевидно неконституційних та незаконних рішень, тим самим надав допомогу рф та її представникам у проведенні підривної діяльності проти України, а тому суд визнав неспроможними доводи касаційної скарги захисника щодо неможливості притягнення засудженого до кримінальної відповідальності за його волевиявлення як депутата.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 20.12.2023 у справі № 759/22254/19 (провадження № 51-3248км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115822485>

За вироком місцевого суду, залишеним без зміни апеляційним судом, громадянина України визнано винуватим та засуджено за ч. 2 ст. 111 КК (у редакції ЗУ № 2113-IX від 03.03.2022), а саме за те, що у період з 10.03.2022 до 23.03.2022, в умовах воєнного стану, він збирав та передавав представникам іноземної держави-агресора рф відомості про розташування на території м. Харкова та Харківської області військової техніки, особового складу ЗСУ та інших військових формувань, залучених до надання відсічі збройній агресії рф.

У касаційній скарзі засуджений, серед іншого, зазначав, що його винуватість не доведено поза розумним сумнівом, оскільки він перебував на окупованій території та не міг передавати інформацію про розташування ЗСУ на неокупованій території. Вказував, що не встановлено відповідних наслідків у вигляді спричинення ушкоджень будь-яким особам або їх смерті.

Верховний Суд вказав, що злочин, передбачений ст. 111 КК, є кримінальним правопорушенням з формальним складом, а тому відсутність наслідків у виді смерті будь-яких осіб не зумовлює відсутність складу вказаного злочину.

Касаційний суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій про доведеність винуватості засудженого у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 111 КК, поза розумним сумнівом, адже встановлено, що координати, відмічені засудженим у зображеннях карт, вказували на місцевість, на якій перебували військовослужбовці ЗСУ і військова техніка. Ця інформація у відкритому доступі та засобах масової інформації не висвітлювалася.

Постанова колегія суддів Третьої судової палати ККС від 13.03.2024 у справі № 953/3558/22 (провадження № 51-6103км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117757857>

Місцевий суд, з рішенням якого погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою і засудив за ч. 1 ст. 111 КК (у редакції ЗУ № 1689-VII від 07.10.2014), ч. 1 ст. 258-3 КК (у редакції ЗУ № 1689-VII від 07.10.2014) особу, яка не пізніше січня 2017 року створила та забезпечила функціонування мережі інформаторів, які здійснювали збір інформації про переміщення підрозділів та військової техніки ЗСУ, інших військових формувань та правоохоронних органів, задіяних у проведенні АТО на території Донецької області, для подальшого використання учасниками вказаної терористичної організації зазначеної інформації у веденні терористичної діяльності проти органів державної влади та військових підрозділів України.

Захисник у касаційній скарзі зазначав про невстановлення, на його думку, органом досудового розслідування та судами особи обвинуваченої.

Верховний Суд погодився з висновками апеляційного суду, який зазначив, що в ході досудового розслідування було здійснено тимчасовий доступ до банківської таємниці за рахунками, відкритими засудженою в «Приватбанку», за результатами якого вилучено копію паспорта громадянина Україна, що дало змогу органу досудового розслідування ідентифікувати особу обвинуваченої.

Суд касаційної інстанції зауважив, що місцевим судом крім протоколу зазначеної слідчої дії також були досліджені протоколи огляду наявної в мережі Інтернет інформації про причетність засудженої до участі у діяльності терористичної організації «ДНР», за результатами яких було знайдено особу з відповідними даними, а саме фотозображення особи жіночої статі, зовні схожої на засуджену та інформації про ім'я та її домашню адресу; висновок судово-портретної експертизи тощо, на підставі яких місцевий суд дійшов обґрунтованого висновку про встановлення особи засудженої.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 25.01.2023 у справі № 225/1957/21 (провадження № 51-2566км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108686126>

1.4. Колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК)

Вироком місцевого суду, залишеним без зміни судом апеляційної інстанції, визнано винуватою та засуджено за ч. 7 ст. 111-1 КК особу, яка у період часу з початку липня 2022 року до початку вересня 2022 року погодилася на пропозицію військових рф та добровільно зайняла посаду поліцейського у новоствореному правоохоронному органі – «народній міліції», а саме – посаду водія чергової частини і виконувала обов'язки за цією посадою.

У касаційній скарзі засуджений, пославшись на висновок Великої Палати ВС у справі № 633/195/17 (провадження № 13-39кс23) щодо тлумачення терміну

«працівник правоохоронного органу», вказував, що посада, яку він займав у створеному окупаційною владою органі, не відноситься до правоохоронних чи правозастосовних. Вважав, що його дії, які виразились у добровільному занятті посади водія, що передбачала управління майном у вигляді транспортних засобів, а також списання паливно-мастильних матеріалів, слід кваліфікувати за ч. 5 ст. 111-1 КК.

Верховний Суд зауважив, що у нормативній конструкції ч. 7 ст. 111-1 КК термін «працівник правоохоронного органу» не використовується, тому дії засудженого, який перебував на посаді водія незаконно створеного на окупованій території правоохоронного органу і забезпечував його функціонування, правильно кваліфіковані за ч. 7 ст. 111-1 КК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 22.01.2024 у справі № 953/406/23 (провадження № 51-4961км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116670763>

Місцевий суд, з рішенням якого погодився суд апеляційної інстанції, засудив за ч. 5 ст. 111-1 КК особу, яка надала добровільну згоду на призначення та займала посаду в.о. керівника Комунального підприємства «Благоустрій міста» самопроголошеної «військово-цивільної адміністрації Куп'янського району Харківської області» у структурі окупаційної адміністрації держави-агресора.

У касаційній скарзі захисник вказував на відсутність у діянні засудженого таких обов'язкових ознак складу кримінального правопорушення, як добровільність зайняття посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій. Вказував, що займана засудженим посада була номінальною, яку він зайняв під психічним та фізичним тиском окупантів.

Верховний Суд звернув увагу, що у кримінальному праві добровільним вважається діяння, яке вчинено при можливості вибрати декілька варіантів поведінки, з урахуванням сукупності обставин, які за приписами статей 39, 40 КК можуть виключати кримінальну протиправність.

Судами було встановлено, що засуджений працював з 2016 року на посаді інженера з охорони праці на підприємстві «Благоустрій міста», опинившись в окупації внаслідок захоплення насильницьким незаконним способом території м. Куп'янська представниками держави-агресора рф, не бажаючи втратити роботу, зайняв посаду в.о. керівника Комунального підприємства «Благоустрій міста» самопроголошеної «військово-цивільної адміністрації Куп'янського району Харківської області». Засуджений особисто зареєстрував у «податковій службі» новостворене «Комунальне підприємство

«Благоустрій міста», брав участь у нарадах в «управлінні житлово-комунального господарства військової-цивільної адміністрації Куп'янського району Харківської області», отримував заробітну плату в рублях та мав у своєму підпорядкуванні 105 осіб. Отже, засуджений добровільно виконував організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції без фізичного чи психічного примусу з боку осіб, які представляли рф.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 31.01.2024 у справі № 638/5446/22 (провадження № 51-4092км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116705070>

Вироком місцевого суду, залишеним без зміни ухвалою апеляційного суду, особу визнано винуватою та засуджено за ч. 7 ст. 111-1 КК, а саме за те, що вона, вступивши у злочинну змову з представниками держави-агресора, добровільно зайняла в незаконно створеному псевдо правоохоронному органі – «прокуратурі Марківського району лнр» посаду заступника прокурора Марківського району Генеральної прокуратури «лнр».

У касаційній скарзі сторона захисту просила рішення судів попередніх інстанцій змінити та призначити засудженому покарання у виді позбавлення волі на строк 12 років. Вказувала, що засуджений не мав прямого умислу на вчинення інкримінованого йому кримінального правопорушення, а лише бажав професійно реалізуватись за рахунок того, що більш успішні категорії населення залишили тимчасово окуповані території.

Верховний Суд погодився з рішеннями судів попередніх інстанцій та звернув увагу, що суспільна небезпека кримінального правопорушення, передбаченого ч. 7 ст. 111-1 КК, полягає у тому, що особа (колаборант), з використанням умов воєнного стану, співпрацює з окупаційною владою на шкоду власній державі, тим самим свідомо допомагає агресору створити вертикаль незаконних органів влади.

Оскільки окупація території Луганської області та встановлення на цій території окупаційних органів влади, мала відкритий характер, а тому засуджений, будучи громадянином України та випускником ВНЗ України, тобто носієм вищої юридичної освіти, а відповідно і достатнього рівня спеціальних знань в галузі права, займаючи у незаконному правоохоронному органі посаду заступника прокурора, очевидно усвідомлював суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачав їх суспільно-небезпечні наслідки і бажав їх настання, тобто діяв з прямим умислом, а не з хибним почуттям кар'єризму, як вказував захисник.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 08.02.2024 у справі № 161/12980/22 (провадження № 51-4900км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116955673>

1.5. Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 114-2 КК)

Вироком місцевого суду, залишеним без зміни апеляційним судом, особу засуджено за ч. 2 ст. 114-2 КК, а саме за те, що вона в умовах воєнного стану поширювала інформацію про розташування ЗСУ, за можливості їх ідентифікації на місцевості, якщо така інформація не розміщувалася у відкритому доступі Генеральним штабом ЗСУ, Міністерством оборони України або іншими уповноваженими державними органами.

У касаційній скарзі захисник засудженого просив скасувати судові рішення та закрити кримінальне провадження за відсутністю в діях підзахисного складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 114-2 КК, через малозначність діяння (ч. 2 ст. 11 КК). Посилаючись на вказану норму права, захисник вважав, що дії засудженого не є злочинними, оскільки не спричинили істотної шкоди інтересам безпеки держави Україна. Зазначав, що стороною обвинувачення не надано доказів про те, що начебто інформація в «Facebook», яка поширена засудженим, знаходиться в причинному зв'язку з обстрілами в кінці червня та на початку липня 2022 року м. Харкова.

Верховний Суд не погодився з рішенням суду апеляційної інстанції та зазначив наступне. Якщо захисник особи, яку засуджено за ч. 2 ст. 114-2 КК за те, що вона в умовах воєнного стану поширювала інформацію про розташування ЗСУ, за можливості їх ідентифікації на місцевості, якщо така інформація не розміщувалася у відкритому доступі Генеральним штабом ЗСУ, Міністерством оборони України або іншими уповноваженими державними органами, в апеляційній скарзі зазначає, що в діях обвинуваченого відсутній склад цього кримінального правопорушення через малозначність, оскільки ніякої шкоди ця інформація безпеці держави Україна не спричинила, то суд апеляційної інстанції зобов'язаний перевірити доводи скарги сторони захисту, надати на них вичерпні, аргументовані та конкретні відповіді, провести належний аналіз і оцінку обставин.

Проте апеляційний суд при розгляді апеляційної скарги захисника взагалі не зазначив наведених у скарзі доводів, не перевірів їх, вичерпних відповідей на них не дав.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 31.01.2024 у справі № 953/6943/22 (провадження № 51-5251км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116799152>

2. Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

2.1. Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників (ст. 436-2 КК)

Органом досудового розслідування особа обвинувачувалася в поширенні та уподобанні матеріалів, в яких містилося виправдовування та визнання правомірною збройної агресії РФ проти України на власній сторінці соціальної мережі «Вконтакте», тобто у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частинами 1 та 2 ст. 436-2 КК (декілька епізодів кримінальних правопорушень із зазначеними датами їх вчинення – 24.02.2022, 09.03.2022, 19.03.2022 та 21.03.2022). Вироком місцевого суду, залишеним без зміни судом апеляційної інстанції, особу було визнано винуватою та засуджено за ч. 1 ст. 436-2 КК та ч. 2 ст. 436-2 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту просила змінити оскаржувані рішення в частині призначеного покарання та звільнити засуджену від відбування призначеного покарання з випробуванням.

Верховний Суд звернув увагу, що 03.03.2022 Верховна Рада України ухвалила ЗУ № 2110-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції», яким розділ XX КК було доповнено ст. 436-2 «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників». ЗУ № 2110-IX набув чинності 16.03.2022.

За даними обвинувального акта особа обвинувачувалась у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частинами 1 та 2 ст. 436-2 КК (декілька епізодів кримінальних правопорушень - 24.02.2022, 09.03.2022, 19.03.2022 та 21.03.2022). Таким чином, інкриміновані особі епізоди злочинної діяльності від 24.02.2022 та 09.03.2022 вчинені нею до 16.03.2022, тобто до набрання чинності ЗУ № 2110-IX, тому ці епізоди злочинної діяльності з обсягу обвинувачення за ч. 2 ст. 436-2 КК підлягають виключенню.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 18.05.2023 у справі № 127/12127/22 (провадження № 51-4009км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111096337>

2.2. Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437 КК)

За вироком суду, залишеним без змін апеляційним судом, двох осіб (кожного) було засуджено до покарання у виді позбавлення волі: за ч. 2 ст. 27, ч. 2 ст. 28 і ч. 2 ст. 437 КК, за ч. 2 ст. 27, ч. 2 ст. 28 і ч. 1 ст. 438 КК, ч. 3 ст. 146 КК, ч. 2 ст. 260 КК, ч. 1 ст. 263 КК.

Цим самим вироком засуджено інших двох осіб (кожного) за ч. 2 ст. 27, ч. 2 ст. 28 і ч. 2 ст. 437 КК, ч. 2 ст. 27, ч. 2 ст. 28 і ч. 1 ст. 438 КК, ч. 3 ст. 146 КК, ч. 2 ст. 260 КК, за ч. 1 ст. 263 КК, судові рішення щодо яких у касаційному порядку не оскаржено.

Як вбачається з вироку, у період з кінця травня по 24.07.2014 на території м. Лисичанська засуджені у складі незаконного збройного формування за попередньою змовою з не встановленими слідством особами брали участь у веденні агресивних воєнних дій. Використовуючи міномети, гранатомети й інше військове озброєння, засуджені обстрілювали позиції, знищували живу силу та бойову техніку ЗСУ, Національної гвардії України, підрозділів територіальної оборони, правоохоронних органів нашої держави; несли службу на блокпості. Окрім цього, засуджені у складі організованої злочинної групи із застосуванням зброї викрали шістьох осіб, вивозили до Лисичанського міського відділу СБУ і силоміць утримували їх там у підвальному приміщенні, незаконно позбавляючи волі впродовж тривалого часу. Під час незаконного позбавлення потерпілих волі неодноразово вивозили їх до блокпоста і з погрозами застосування зброї примушували там будувати й облаштовувати захисні споруди, а також виконувати інші фізичні роботи, спрямовані на стратегічне й тактичне забезпечення ведення окупаційною армією бойових дій проти ЗСУ. У складі не передбаченого законом збройного формування засуджені за не встановлених досудовим розслідуванням обставин незаконно придбавали, носили і зберігали при собі вогнепальну зброю невстановленого зразка, яку використовували під час ведення агресивної війни, викрадення й незаконного позбавлення волі людей, забезпечення їх охорони і примусу до виконання робіт.

Передаючи справу на розгляд ВП ВС, колегія суддів ККС вважала за необхідне вирішити виключну правову проблему щодо кримінальної відповідальності за ст. 437 КК осіб, які не здійснюють військового та політичного керівництва державою-агресором, не наділені службовою компетенцією чи іншими можливостями впливати на прийняття рішень щодо планування, підготовки, розв'язування чи ведення агресивної війни, агресивних воєнних дій та/або контролювати їх виконання, однак задіяні як співвиконавці у заходах, що за змістом є участю у веденні такої війни чи воєнних дій.

Велика Палата Верховного Суду сформулювала висновок про те, що діяння, визначені у ст. 437 КК, здатні вчиняти особи, які в силу службових повноважень або фактичного суспільного становища спроможні здійснювати ефективний контроль за політичними чи воєнними діями або керувати ними та/або істотно впливати на політичні, військові, економічні, фінансові, інформаційні та інші процеси у власній державі чи за її межами, та/або керувати конкретними напрямками політичних або воєнних дій.

Планування, підготовка, розв'язування агресивної війни чи воєнного конфлікту, участь у змові, що спрямована на вчинення таких дій, та ведення агресивної війни чи агресивних воєнних дій вимагає наявності у суб'єктів або відповідних повноважень, ресурсів у сферах міжнародних відносин, внутрішньої політики, оборони, промисловості, економіки, фінансів, або такого суспільного становища, яке дозволяє їм впливати на прийняття відповідних рішень уповноваженими особами. Вони можуть, зокрема, але не виключно: окреслювати загальний курс розвитку держави, реалізовувати його; представляти державу в міжнародних відносинах; впливати на її нормотворчу діяльність; формувати державну політику; формувати національну ідеологію та забезпечувати її впровадження у життя через масовий вплив на суспільну думку; затверджувати склад і керувати збройними силами, підпорядкованими державі, а також незаконними воєнізованими чи збройними формуваннями; визначати стратегічні завдання для економіки та промисловості (у тому числі спрямовані на обслуговування ними військових цілей); забезпечувати фінансування воєнних заходів; керувати матеріально-технічним забезпеченням впровадження цих заходів.

До осіб з відповідними можливостями можуть належати, наприклад: глави держав та урядів; члени парламенту; лідери політичних партій; дипломати; керівники спецслужб; командири збройних сил, підпорядкованих державі, а також незаконних воєнізованих чи збройних формувань; інші особи, які фактично діють як військові командири; керівники органів виконавчої влади, які здійснюють функції з вироблення та реалізації державної політики і нормативно-правового регулювання у сфері діяльності збройних формувань і обігу зброї; керівники, правовий статус яких не охоплюється поняттям військового командира і які здійснюють владу або контроль щодо осіб, які беруть участь в агресивній війні чи агресивних воєнних діях; інші особи, які хоча й не займають формальних посад, проте здатні реально впливати на військово-політичні процеси, пов'язані з плануванням, підготовкою, розв'язуванням агресивної війни чи воєнного конфлікту та веденням агресивної війни або агресивних воєнних дій.

Постанова ВП ВС від 28.02.2024 у справі № 415/2182/20 (провадження № 13-15кц22)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/117555176>

2.3. Порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК)

Вироком місцевого суду, залишеним без змін апеляційним судом, обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ч. 1 ст. 438 КК, а саме за те, що він, перебуваючи з 28.05.2020 на посаді військового комісара «Республіки Крим», а до цього з 27.03.2019 на посаді старшого помічника військового

комісара «Республіки Крим», на час проведення призовних кампаній, усвідомлюючи наявність міжнародного збройного конфлікту та тимчасову окупацію АРК та м. Севастополя, керуючись у своїй діяльності Федеральним законом «О воинской обязанности и военной службе» № 53-ФЗ від 28.03.1998 та іншими нормативно-правовими актами країни окупанта – рф, здійснював примусовий призов цивільного населення України, яке проживає на тимчасово окупованій території України – АР Крим та м. Севастополя, на строкову військову службу до збройних сил рф.

У касаційній скарзі захисник, серед іншого, вказував про незгоду з судовими рішеннями, оскільки його підзахисному пред'явлено неконкретне обвинувачення, а його повноваження не поширювалися на всю територію АР Крим та м. Севастополя; стороною обвинувачення не доведено факт фізичного чи психологічного примусу, який був застосований саме засудженим до цивільного населення; суди не встановили будь-яких осіб, яких шляхом примусу зобов'язували служити в збройних силах рф та які є потерпілими від кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 438 КК.

Верховний Суд погодився з рішеннями судів попередніх інстанцій про те, що обвинувачений, обіймаючи посади «старшого помічника військового комісара» та «військового комісара», реалізовував державну політику рф у військовій сфері на території АРК, а тому його дії правильно кваліфіковані за ч. 1 ст. 438 КК.

Касаційний суд зазначив, що цивільне населення АР Крим та м. Севастополя з дня тимчасової окупації рф перебуває під захистом Женевської конвенції. У ч. 1 ст. 51 Женевської конвенції встановлено, що окупаційна держава не може примушувати осіб, що перебувають під захистом, служити в її збройних чи допоміжних силах. Забороняється будь-який тиск чи пропаганда, спрямовані на забезпечення добровільного вступу на військову службу. Таким чином у розумінні Женевської конвенції примусом, спрямованим на проходження військової служби, є не лише фізичний чи психологічний вплив на особу, а й будь-яка форма тиску чи пропаганди.

Суди встановили, що засуджений, обіймаючи посади «старшого помічника військового комісара» та «військового комісара», керувався положеннями Федерального закону рф «О воинской обязанности и военной службе», відповідно до ч. 1 ст. 8 якого «граждане обязаны состоять на воинском учете, за исключением граждан: освобожденных от исполнения воинской обязанности в соответствии с настоящим Федеральным законом; проходящих военную службу». Статтями 7–7.1 зазначеного закону рф передбачена система заходів державного примусу за ухилення від проходження військової служби.

Судами попередніх інстанцій також встановлено, що у повістці, яку підписував засуджений, вказано про обов'язок з'явитися у військовий комісаріат на засідання призовної комісії, що беззаперечно свідчить про те, що у особи, якій адресувалася ця повістка, немає права вибору, оскільки неприбуття до військкомату буде розцінене як ухилення від проходження військової служби. У таких випадках обвинувачений особисто ініціював передбачені законодавством окупаційної влади заходи примусу, достеменно усвідомлюючи, що ці особи перебувають під захистом Конвенції. Обвинувачений не лише підписував повістки про виклик цивільного населення на засідання призовних комісій, а й брав участь у вказаних засіданнях, на яких обговорювались питання розшуку та повідомлення осіб, які нібито підлягають призову на строкову військову службу до збройних сил рф. Крім того, обвинувачений особисто звертався до голови адміністрації міста, призначеного окупаційною владою, з проханням надати допомогу в розшуку осіб, які уникають призову, та врученні їм повісток.

Верховний Суд звернув увагу на те, що кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 438 КК, є злочином з формальним складом. Отже для кваліфікації дій засудженого не має значення те, що досудовим розслідуванням не встановлено конкретну кількість осіб, призваних на строкову військову службу до збройних сил рф протягом 2015–2020 років і не визнано цих осіб потерпілими.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 28.02.2024 у справі № 753/14148/21 (провадження № 51-6134км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117442733>

II. ПОКАРАННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВІЙНОЮ. ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ЙОГО ВІДБУВАННЯ

3. Покарання та його види

3.1. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ст. 55 КК)

Місцевий суд визнав особу винуватою у наданні добровільної згоди представникам окупаційної адміністрації рф на призначення на посаду директора школи та запровадженні стандартів освіти держави-агресора і засудив її за ч. 3 ст. 111-1 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 2 роки з позбавленням права обіймати будь-які посади в органах державного управління та органах місцевого самоврядування на строк 10 років. Апеляційний суд скасував цей вирок в частині призначеного покарання та засудив особу до покарання у виді позбавлення волі на строк 2 роки з позбавленням права обіймати посади в органах державної влади, державного управління, місцевого

самоврядування чи органах, що надають публічні послуги у сфері освіти, на строк 10 років.

У касаційній скарзі сторона захисту стверджувала, що апеляційний суд при призначенні додаткового покарання не визначив кола посад у сфері освіти, як це встановлено санкцією ч. 3 ст. 111-1 КК, а застосоване формулювання з огляду на поняття «публічна послуга» є недоречним.

Верховний Суд зауважив, що якщо в санкції статті Особливої частини КК визначено характер посади або вид діяльності, то формулювання покарання у вирокі має точно відповідати змісту цієї санкції. Якщо ж покарання у санкції зазначене в загальній формі, то суд повинен конкретизувати правову заборону і точно вказати у вирокі характер та коло тих посад або вид тієї чи іншої діяльності, права обіймати які чи займатися якою він позбавляє особу, яка притягується до кримінальної відповідальності. При цьому, відповідне покарання має бути сформульоване таким чином, щоб засуджена особа була позбавлена можливості обіймати зазначені у вирокі посади або займатися діяльністю в будь-якій галузі, а також була позбавлена можливості обіймати такі посади або займатися такою діяльністю, які за змістом і обсягом повноважень є аналогічними тим, з якими було пов'язане вчинене кримінальне правопорушення.

Апеляційний суд дійшов висновку, що формулювання призначеного додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати будь-які посади в органах державного управління та органах місцевого самоврядування, визначене місцевим судом у вирокі, є неправильним через суттєве звуження вказаного поняття ніж те, яке передбачене санкцією відповідної статті. Оскільки засуджений займав посаду директора навчального закладу та впроваджував стандарти освіти держави-агресора у закладі освіти, а на час розгляду кримінального провадження займав посаду інструктора-методиста у комунальному закладі «Міська комплексна дитячо-юнацька спортивна школа», тобто продовжував працювати у закладі освіти, то апеляційний суд погодився з доводами прокурора про необхідність зазначити під час призначення додаткового покарання і посади саме у сфері освіти.

Верховний Суд погодився з такими висновками апеляційного суду та водночас вказав, що згідно із положеннями п. 18 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про освіту» освітня послуга – це комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання. Зазначені освітні послуги, які за своєю суттю є публічними, надають у тому числі заклади освіти або навчальні заклади, які у всій сукупності

утворюють систему освіти та є інституційною основою педагогіки. Самі ж навчальні заклади засновуються на державній, комунальній чи приватній формі власності. До комунальних закладів освіти відносяться у тому числі середні загальноосвітні школи на місцях, які належать до сфери управління місцевих, міських, районних, або районних у містах рад, тобто відносяться до системи управління органів місцевого самоврядування, контроль за рівнем акредитації та наданням освітніх послуг яких здійснюється з боку органів державного управління.

На думку колегії суддів, посилення на заборону займати посади також і в органах, що надають публічні послуги у сфері освіти, з огляду на законодавчо невизначений перелік послуг, які є публічними, та суб'єктів, які такі послуги можуть надавати, якраз і спрямовано на виключення можливості засудженому займатися будь-якою діяльністю, у тому числі й щодо надання публічних послуг, які можуть бути пов'язані з освітньою діяльністю.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 06.03.2024 у справі № 183/1441/23 (провадження № 51-5768км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117590210>

Місцевий суд визнав вчителя української мови загальноосвітнього закладу освіти винуватою у публічному виправдовуванні дій збройних сил РФ, що було здійснене під час засідання методичного об'єднання вчителів та засудив її за ч. 1 ст. 111-1 КК до покарання у виді позбавлення права обіймати посади, пов'язані з виконанням функцій держави та місцевого самоврядування строком на 10 років. Переглядаючи цей вирок апеляційний суд вказав, що дії засудженої не були пов'язані з навчальною та виховною діяльністю учнів та визнав за можливе збереження за останньою права обіймати посаду вчителя або займатися вчительською діяльністю.

У касаційній скарзі прокурор вказував, що призначене засудженій покарання не сприятиме недопущенню вчинення засудженою кримінальних правопорушень у сфері здобуття освіти.

Верховний Суд звернув увагу, що за вчинення проступку, передбаченого ч. 1 ст. 111-1 КК, визначено лише покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років. Такий вид покарання може застосовуватися як до осіб, які вже обіймають певні посади або здійснюють відповідну діяльність, так і до осіб, які такі посади можуть обійняти в майбутньому, або ж у майбутньому можуть здійснювати відповідну діяльність.

Суд апеляційної інстанції належним чином проаналізував характер дій засудженої, а саме те, що вона будучи вчителем всупереч

положенням ч. 2 ст. 54 Закону України «Про освіту» порушила свої обов'язки, зокрема: дотримуватися педагогічної етики; настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства; та вчинила дії, які виразились у публічному запереченні здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України та публічних закликах до підтримки рішень та дій держави агресора та збройних формувань. Разом з цим, згідно інформації, наданої стороною обвинувачення, засуджена звільнена із займаної нею посади на підставі п. 3 ч. 1 ст. 41 КЗпП (вчинення працівником, який виконує виховні функції, аморального проступку, не сумісного з продовженням даної роботи).

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС від 04.04.2023 у справі № 295/5493/22 (провадження № 51-791км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110055033>

3.2. Конфіскація майна (ст. 59 КК)

Місцевий суд визнав особу винуватою і засудив за ч. 3 ст. 109 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 3 роки з конфіскацією всього належного їй майна, окрім житла. Апеляційний суд змінив цей вирок в частині призначеного покарання та призначив засудженому покарання у виді обмеження волі на строк 3 роки, без конфіскації майна, мотивуючи це тим, що він вчинив некорисливий злочин.

У касаційній скарзі прокурор, серед іншого, вказував, що відмовляючи у призначенні додаткового покарання у виді конфіскації майна, апеляційний суд неправильно застосував закон України про кримінальну відповідальність.

Верховний Суд, скасовуючи ухвалу апеляційного суду, зауважив, що згідно з ч. 2 ст. 59 КК конфіскація майна застосовується за вчинення засудженим злочин, передбачений ч. 3 ст. 109 КК, незалежно від того, чи мали такі дії корисливий характер. Положення зазначеної норми передбачають, що конфіскація майна застосовується за злочини проти основ національної безпеки України незалежно від ступеня їх тяжкості, і може бути призначена лише у випадках, спеціально передбачених в Особливій частині КК.

Хоча ч. 3 ст. 109 КК передбачає альтернативну можливість застосування або незастосування конфіскації майна, апеляційний суд, крім посилання на відсутність корисливого мотиву, будь-яких інших обґрунтувань щодо незастосування додаткового покарання у виді конфіскації майна не навів, чим допустив істотне порушення вимог кримінального процесуального закону та неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 29.11.2023 у справі № 595/359/21 (провадження № 51-5402км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115476534>

3.3. Обмеження волі (ст. 61 КК)

Вироком місцевого суду особу визнано винуватою та засуджено за ч. 1 ст. 110, ч. 2 ст. 109, ч. 2 ст. 436-2 КК та відповідно до ст. 70 КК остаточно призначено покарання у виді позбавлення волі на строк 3 роки без конфіскації майна. Апеляційний суд вирок суду першої інстанції змінив, призначив засудженій покарання за ч. 1 ст. 110 КК із застосуванням ст. 69 КК у виді позбавлення волі на строк 1 рік без конфіскації майна; ч. 2 ст. 109 КК у виді обмеження волі на строк 1 рік без конфіскації майна; ч. 2 ст. 436-2 КК у виді обмеження волі на строк 1 рік без конфіскації майна. Відповідно до ст. 70 КК призначив остаточно покарання у виді позбавлення волі на строк 1 рік без конфіскації майна.

В касаційній скарзі прокурор порушував питання про неправильне застосування апеляційним судом положень ст. 61 КК.

Верховний Суд вказав, що за приписами ч. 3 ст. 61 КК обмеження волі не застосовується до неповнолітніх, вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до чотирнадцяти років, до осіб, що досягли пенсійного віку, військовослужбовців строкової служби та до осіб з інвалідністю першої і другої групи.

Оскільки засуджена має доньку, яка на час постановлення ухвали не досягла чотирнадцятирічного віку, тому призначене їй за ч. 2 ст. 109, ч. 2 ст. 436-2 КК покарання у виді обмеження волі свідчить про неправильне застосування судом положень ст. 61 КК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 12.12.2023 у справі № 522/7892/22 (провадження № 51-1276км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115713307>

4. Призначення покарання

4.1. Загальні засади призначення покарання (ст. 65 КК)

Місцевий суд визнав винуватою і засудив особу за ч. 3 ст. 111-1 КК до покарання у виді арешту на строк 3 місяці з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій у закладах освіти, на строк 10 років, за те, що вона з 24.07.2022 відповідно до трудового договору, який був укладений з начальником відділу освіти, створеного окупаційною владою «Куп'янського регіонального центру професійної освіти», тимчасово виконувала обов'язки начальника відділу освіти та запровадила у зазначеному навчальному закладі російську програму навчання, зокрема учням було видано підручники російською мовою за російськими стандартами освіти, а також закликала інших осіб до співпраці з державою-агресором шляхом направлення вчителям «Куп'янського регіонального центру професійної освіти» повідомлень про

співпрацю з окупаційною владою. Апеляційний суд скасував цей вирок в частині додаткового покарання, призначивши засудженій додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій у закладах освіти, а також права обіймати посади в органах державної влади, державного управління, місцевого самоврядування у сфері освіти на строк 10 років.

У касаційній скарзі прокурор стверджував про невідповідність призначеного основного покарання ступеню тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та особі засудженій внаслідок м'якості.

Верховний Суд вказав, що оскільки засуджена вчинила злочин проти основ національної безпеки України, що становить велику суспільну небезпеку, здійснювала дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти у період воєнного стану, тому призначене їй основне покарання у виді арешту не відповідає загальним засадам призначення покарання, принципам законності, справедливості, обґрунтованості та індивідуалізації покарання й не сприятиме її виправленню та запобіганню вчиненню нових правопорушень, що залишилось поза увагою апеляційного суду.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 29.01.2024 у справі № 183/184/23 (провадження № 51-5942км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116705036>

4.2. Обставини, які обтяжують покарання (ст. 67 КК)

Вироком місцевого суду, залишеним без зміни апеляційним судом, особу визнано винною та засуджено за ч. 3 ст. 109, ч. 3 ст. 436-2 КК, на підставі ст. 70 КК визначено остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років без конфіскації майна.

У касаційній скарзі захисник, серед іншого, стверджував, що судом безпідставно враховано обтяжуючу покарання обставину, а саме вчинення злочинів в умовах воєнного стану, яка не міститься в змісті ст. 67 КК.

Верховний Суд зазначив, що перелік обставин, які обтяжують покарання, визначено у ст. 67 КПК, він є вичерпним та розширювальному тлумаченню не підлягає, оскільки це призводитиме до погіршення становища обвинуваченого з підстав, не встановлених законом. При цьому згідно з п. 11 ч. 1 ст. 67 КК обставиною, яка обтяжує покарання, є вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій.

Водночас поняття вчинення злочину в умовах воєнного стану та поняття вчинення злочину з використанням умов воєнного стану не можна ототожнювати, адже вони мають різний зміст.

Таким чином, урахування судом при призначенні покарання обставини, яка обтяжує покарання, не передбаченої КК,

є неправильним застосуванням закону України про кримінальну відповідальність. Тому Верховний Суд змінив судові рішення та виключив із них посилання на обставину, яка обтяжує покарання, вчинення злочину в умовах воєнного стану.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 24.01.2024 у справі № 346/1286/23 (провадження № 51-6449км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116607237>

Вироком місцевого суду обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ч. 3 ст. 185 КК; ч. 4 ст. 185 КК, а саме за те, що він 08.02.2022 умисно, таємно, шляхом проникнення до сарайних приміщень будинку викрав майно потерпілого на загальну суму 4781,30 грн. Крім того, обвинувачений 08.03.2022 умисно, повторно, таємно, в умовах воєнного стану, шляхом проникнення до гаража викрав бензопилу вартістю 2533,30 грн, чим завдав потерпілому матеріальної шкоди на вказану суму. Також обвинувачений 09.03.2022 умисно, таємно, повторно, в умовах воєнного стану, шляхом проникнення до сарайного приміщення будинку викрав 11 упаковок ламінату вартістю 6453,33 грн та мотокоосу вартістю 1354,27 грн, спричинивши потерпілому матеріальну шкоду на загальну суму 7807,60 грн. На підставі ст. 75 КК обвинуваченого звільнено від відбування призначеного покарання з випробуванням.

Вироком апеляційного суду вирок місцевого суду в частині призначеного покарання скасовано та ухвалено новий вирок, яким обвинуваченому на підставі ч. 1 ст. 70 КК призначено остаточне покарання за ч. 3 ст. 185, ч. 4 ст. 185 КК у виді позбавлення волі на строк 5 років.

У касаційній скарзі захисник просив змінити вирок апеляційного суду, на підставі положень ст. 69 КК пом'якшити обвинуваченому покарання.

Об'єднана палата ККС зазначила, що з урахуванням змін, внесених ЗУ від 03.03.2022 № 2117-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство», норма закону про кримінальну відповідальність, передбачена ч. 4 ст. 185 КК, підлягає застосуванню у разі «вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного або надзвичайного стану», а «вчинення злочину з використанням умов воєнного стану» (п. 11 ч. 1 ст. 67 КК) як обставина, що обтяжує покарання, може бути врахована судом лише в аспекті індивідуалізації кримінальної відповідальності.

Одночасно об'єднана палата ККС дійшла висновку, що за ч. 4 ст. 185 КК кримінальна відповідальність передбачена за вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного або надзвичайного стану на території, на якій він введений.

Постанова ОП ККС від 15.01.2024 у справі № 722/594/22 (провадження № 51-3186кмо22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116446106>

5. Звільнення від покарання та його відбування

5.1. Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК)

За вироком місцевого суду депутата селищної ради засуджено за ч. 1 ст. 110 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 3 роки. Згідно з вироком його визнано винним у тому, що він, як депутат селищної ради, з метою зміни меж території та державного кордону України, розглянув внесені до повістки дня сесії питання щодо проведення на території смт Миронівський Бахмутського району Донецької області «референдуму» з питання визнання державної самостійності «ДНР» та в подальшому особисто позитивно проголосував за рішення селищної ради про виділення приміщення палацу культури для проведення на території смт Миронівський Бахмутського району Донецької області так званого «загального обласного референдуму» з питання визнання державної самостійності «ДНР».

Ухвалою апеляційного суду вирок місцевого суду змінено в частині призначеного покарання. На підставі положень ст. 75 КК засудженого звільнено від відбування покарання з випробуванням.

У касаційній скарзі прокурор вказував, що суд апеляційної інстанції, звільнивши засудженого від відбування покарання з випробуванням, не врахував, що він, обіймав посаду депутата селищної ради, вчинив злочин проти основ національної безпеки України, що становить особливо велику суспільну небезпечність для держави та громадян.

Верховний Суд звернув увагу, що при вирішенні питання про звільнення особи від відбування покарання з випробуванням суд має належним чином досліджувати й оцінювати всі обставини, які мають значення для справи, та враховувати, що положення ст. 75 КК застосовуються лише в тому разі, коли для цього є відповідні умови та підстави.

Поза належною увагою апеляційного суду залишилося те, що засуджений вчинив злочин проти основ національної безпеки України, своєї вини не визнав, не розкаявся. До того ж, обставини, які пом'якшують покарання, відсутні. Тому звільнення засудженого від відбування покарання з випробуванням є неправильним застосуванням закону України про кримінальну відповідальність, що призвело до м'якості призначеного покарання.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС від 25.09.2023 у справі № 219/1049/21 (провадження № 51-4033км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113794547>

Вироком місцевого суду особу засуджено за ч. 5 ст. 27 – ч. 4 ст. 111-1 КК, а саме за те, що вона з ідеологічних спонукань почала співпрацювати з окупантами та добровільно обійняла керівну посаду «исполняющего обязанности начальника ДЭММ ГУП ДНР «Донецкая железная дорога». Кінцевою метою

очолюваного ним «ДЭММ ГУП ДНР «Донецкая железная дорога» було технічне обслуговування залізничного полотна, ліній електропередач, електричного обладнання, інше технічне обслуговування підрозділів «ГУП ДНР «Донецкая железная дорога». Апеляційний суд змінив вирок суду першої інстанції в частині призначеного покарання, на підставі ст. 75 КК звільнив засудженого від відбування покарання з випробуванням.

У касаційній скарзі прокурор просив скасувати ухвалу апеляційного суду і призначити новий розгляд у суді апеляційної інстанції через неправильне застосуванням закону України про кримінальну відповідальність, а саме положень ст. 75 КК.

Верховний Суд вказав, що пособництво у провадженні господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора характеризується, як суспільно-психологічне явище добровільної, ідейно-вмотивованої співпраці з ворогом, за результатами якої підривається національна безпека України, створюється загроза державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційному ладу та іншим національним інтересам держави.

Суб'єктом злочину, передбаченого ст.111-1 КК, є громадянин України, який добровільно, усвідомлено співпрацює із окупаційною цивільною чи військовою владою на шкоду власній державі. Будучи пенсіонером за віком, засуджений з ідеологічних спонукань почав співпрацювати з окупантами та добровільно обійняв керівну посаду «исполняющего обязанности начальника ДЭММ ГУП ДНР «Донецкая железная дорога». Вказані дії свідчать про його добровільну співпрацю з ворогом та не є способом виживання в умовах окупації.

Оскільки засуджений вчинив кримінальне правопорушення проти основ національної безпеки України під час дії воєнного стану, що свідчить про підвищену суспільну небезпечність вчиненого, тому суд апеляційної інстанції дійшов передчасного висновку про можливість звільнення його від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 07.02.2024 у справі № 202/4850/23 (провадження № 51-6064км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116920050>

За вирокком місцевого суду особу визнано винуватою та засуджено за ч. 2 ст. 436-2 КК, а саме за те, що вона після початку повномасштабного вторгнення рф на територію України, під час дії воєнного стану, умисно, за допомогою телефону створила, та, використовуючи особистий профіль в соціальній мережі «Однокласники», поширила на вказаній відкритій та загальнодоступній для

невизначеній кількості осіб сторінці публікації, у яких міститься виправдовування і визнання правомірною збройної агресії РФ проти України, розпочатої у 2014 році. На підставі ст. 75 КК особу звільнено від відбування покарання з випробуванням із встановленням іспитового строку. Апеляційний суд скасував вирок місцевого суду в частині призначеного покарання та ухвалив у цій частині новий вирок, яким призначив особі покарання у виді позбавлення волі на строк 2 роки без конфіскації майна.

У касаційній скарзі сторона захисту просила змінити вирок апеляційного суду в частині призначеного покарання та застосувати до підзахисного положення ст. 75 КК.

Верховний Суд погодився з висновком апеляційного суду про відсутність підстав для застосування ст. 75 КК до засудженого, який вчинив злочин в умовах воєнного стану, під час збройної агресії ворога проти України, умисно створив та поширив матеріали, які її виправдовують, що свідчить про високу суспільну небезпечність скоєного ним кримінального правопорушення, враховуючи особливо тяжкі наслідки для держави в цілому, у зв'язку з чим самі собою певні позитивні дані про засудженого не є достатніми підставами для його звільнення від відбування покарання з випробуванням. Крім того, апеляційний суд вказав про необґрунтоване визнання щирого каяття засудженого пом'якшуючою покарання обставиною, зазначивши, що матеріали справи не містять будь-якого доказу про наявність дійсно щирого каяття з боку обвинуваченого.

Верховний Суд неодноразово наголошував на тому, що щире каяття – це не формальна вказівка на визнання своєї вини, а відповідне ставлення до скоєного, яке передбачає належну критичну оцінку винним своєї протиправної поведінки, її осуд та бажання залагодити провину, що має підтверджуватися конкретними діями, спрямованими на виправлення зумовленої кримінальним правопорушенням ситуації. Факт щирого каяття особи у вчиненні злочину повинен знайти своє відображення у матеріалах кримінального провадження.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС від 01.02.2024 у справі № 643/2955/23 (провадження № 51-4852км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116840235>

Вироком місцевого суду, залишеним апеляційним судом без зміни, особу, яка поширювала у соціальній мережі «Однокласники» матеріали, у яких міститься виправдовування та заперечення збройної агресії РФ проти України, розпочатої у 2014 році, а також глорифікувала осіб, які її здійснювали, було засуджено за ч. 2 ст. 436-2, ч. 3 ст. 436-2 КК із застосуванням положень ст. 70 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років без конфіскації майна.

У касаційній скарзі захисник просив призначити засудженій покарання із застосуванням положень ст. 69 КК, на підставі ст. 75 КК звільнити її від відбування покарання з випробуванням.

Верховний Суд зазначив, що засуджена, яка має відповідний життєвий досвід, не могла не усвідомлювати тих подій, які відбувалися в Україні, зокрема, з 24.02.2022, коли засоби масової інформації, соціальні мережі та мобільні месенджери були переповнені інформацією щодо численних злочинів країни-терориста, тотального насильства, масових вбивств та руйнувань, які засуджував і засуджує увесь цивілізований світ. Не дивлячись на це, засуджена всупереч елементарним нормам моралі, не проявивши жодних емоцій та емпатії, та навіть банального співчуття через масову загибель як військовослужбовців, які стали на захист своєї Батьківщини, так і мирного населення, протягом п'яти місяців продовжувала розповсюджувати публікації, зміст яких всіляко виправдовував збройну агресію РФ, метою якої є намагання знищити Україну як державу, та прославляв осіб, які її здійснювали. З урахуванням наведеного, Верховний Суд погодився з рішеннями судів попередніх інстанцій про відсутність підстав для застосування положень статей 69, 75 КК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 15.11.2023 у справі № 344/4586/23 (провадження № 51-5203км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115031335>

Вироком місцевого суду особу було засуджено за ч. 2 ст. 436-2 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 2 роки без конфіскації майна. Апеляційний суд змінив цей вирок та призначив засудженій покарання у виді позбавлення волі на строк 1 рік без конфіскації майна. За вироком суду засуджена, маючи проросійськи налаштовану позицію, яка впливає з вподобаного та поширеного нею в період з 22.09.2019 по 02.04.2022 у всесвітній мережі Інтернет інформаційного контенту зазначеної спрямованості, вчиняла дії з поширення матеріалів антиукраїнського характеру, в тому числі таких, що містять глорифікацію осіб, які здійснювали та здійснюють збройну агресію РФ проти України, розпочату у 2014 році, та представників збройних формувань РФ. У касаційній скарзі сторона захисту просила змінити ухвалу апеляційного суду в частині призначення покарання та на підставі ст. 75 КК звільнити засуджену від призначеного основного покарання у виді позбавлення волі з випробуванням.

Верховний Суд зазначив, що висновки апеляційного суду про неможливість застосування до засудженої інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням є обґрунтованими, оскільки вона вчинила кримінальне правопорушення, яке відповідно до розділу XX КК відноситься до кримінальних правопорушень проти

миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку в той час, коли відповідно до указу Президента України від 24.02.2022 64/2022 у зв'язку з військовою агресією рф проти України введено воєнний стан на всій території України, що свідчить про підвищену суспільну небезпечність даних правопорушень. Водночас засуджена вчинила низку послідовних дій для отримання доступу до соціальної мережі «Однокласники», пошуку публікацій саме проросійського характеру і публічно висловила свою позицію щодо командуючого дальньої авіації збройних сил рф генерал-лейтенанта в той час, коли має місце збройна агресія цієї держави проти України і з загальнодоступних джерел відомо, що зазначений військовий керував авіаційними бомбардуваннями м. Маріуполя.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 28.09.2023 у справі № 127/18004/22 (провадження № 51-3505км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113967455>

Аналогічна правова позиція міститься у:

Постанові колегії суддів Третьої судової палати ККС від 13.09.2023 у справі № 461/3172/22 (провадження 51-3480км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113560747>

Постанові колегії суддів Третьої судової палати ККС від 23.08.2023 у справі № 204/3688/22 (провадження 51-2399км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113064072>

Вироком місцевого суду, залишеним апеляційним судом без зміни, особу було засуджено за ч. 2 ст. 436-2, ч. 3 ст. 436-2 КК із застосуванням положень ст. 70 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років без конфіскації майна, від відбування якого звільнено на підставі ст. 75 КК. За вироком суду засуджений у всесвітній мережі Інтернет інформаційного контенту зазначеної спрямованості, вчиняв дії з поширення матеріалів антиукраїнського характеру, в тому числі й таких, що містять виправдовування, заперечення збройної агресії рф проти України, розпочатої у 2014 році, а також глорифікацію осіб, які здійснювали збройну агресію рф проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань рф.

У касаційній скарзі прокурор стверджував про безпідставне звільнення засудженого від відбування покарання з випробуванням.

Верховний Суд скасував ухвалу апеляційного суду, який повною мірою не врахував ступінь тяжкості вчинених засудженим кримінальних правопорушень, одне з яких є тяжким, конкретних обставин справи, адже засуджений у період активної стадії збройної агресії рф проти України, шляхом умисного та цілеспрямованого вираження в соціально-орієнтованій мережі «Однокласники», висловив свою антигромадську/антиукраїнську позицію, тобто вчинив кримінальне правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Вчинивши інкриміновані кримінальні правопорушення, засуджений не просто засвідчив свою антиукраїнську позицію, а й створив уяву у ворога, що громадяни України підтримують позицію російської влади, бажають приходу «руського миру» до українських міст та сіл, що в свою чергу підживлює в них впевненість в успішності їхніх дій на території України та спонукає до продовження війни проти України, оскільки заборонена в Україні мережа «Однокласники» користується популярністю саме в рф.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 28.11.2023 у справі № 149/2976/22 (провадження № 51-4797км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115308705>

Вироком місцевого суду, залишеним без зміни ухвалою апеляційного суду, обвинуваченого визнано винуватим у порушенні законів та звичаїв війни, що передбачене міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України та засуджено за ч. 1 ст. 438 КК і призначено покарання у виді позбавлення волі на строк 10 років.

У касаційній скарзі сторона захисту не погоджувалась з призначеним їй підзахисному покаранням, вважаючи, що суд першої інстанції не застосувавши положення ст. 75 КК, не врахував конкретних обставин справи, даних про особу засудженого.

Верховний суд погодився з рішеннями судів попередніх інстанцій та зазначив, що оцінюючи під час призначення покарання ступінь тяжкості кримінального правопорушення, суди керувалися не лише формальними критеріями, визначеними у ст. 12 КК, а і врахували реальний ступінь небезпеки відповідних діянь для інших осіб, інтересів держави, суспільства з огляду на особливості конкретного злочину, вчиненого у порушення законів та звичаїв війни щодо цивільного населення, яке виїжджало з окупованих рф територій та мало у зв'язку з цим вразливий стан. Також суд врахував спосіб, наслідки, обстановку та соціальний контекст його вчинення.

Практика звільнення від відбування покарання осіб, що вчинили відповідні дії, створить небезпечні прецеденти можливості фактично безкарного свавілля з боку військовослужбовців держави – агресора, які нехтуючи законами та звичаями війни, передбаченими міжнародними договорами, вчинюють умисні тяжкі злочини з корисливих мотивів. У цьому контексті особливе значення має необхідність і достатність призначеного покарання для досягнення визначеної у ч. 2 ст. 50 КК мети загальної превенції – запобігання вчиненню нових аналогічних злочинів не лише засудженими, а й іншими особами.

Ухвала колегії суддів Першої судової палати ККС від 30.01.2024 у справі № 588/1009/22 (провадження № 51-2ск24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116704925>

5.2. Застосування додаткових покарань у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням (ст. 77 КК)

Вироком місцевого суду, з яким погодився суд апеляційної інстанції, особу визнано винуватою та засуджено за ч. 4 ст. 111-1 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 4 роки з позбавленням права займатися підприємницькою діяльністю на строк 10 років, без конфіскації належного йому майна та на підставі ст. 75 КК звільнено від відбування основного покарання з випробуванням.

У касаційній скарзі прокурор вказував на необхідність призначення засудженому додаткового покарання у виді конфіскації майна, яке відповідно до санкції ч. 4 ст. 111-1 КК є обов'язковим.

Верховний Суд зазначив, що відповідно до ст. 77 КК у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням можуть бути призначені додаткові покарання у виді штрафу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу. Тобто, положення зазначеної статті не передбачають призначення додаткового покарання у виді конфіскації майна у тому випадку, якщо особу звільнено від відбування основного покарання на підставі ст. 75 КК.

Тому застосування у даному випадку додаткового покарання у виді конфіскації майна, яке передбачене санкцією ч. 4 ст. 111-1 КК, є безпідставним та таким, що суперечить положенням ст. 77 КК.

Постанова колегії суддів Третя судової палати ККС від 04.10.2023 у справі № 953/7065/22 (провадження № 51-3681км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114021020>

Аналогічна правова позиція міститься у:

Постанові колегії суддів Третьої судової палати ККС від 21.06.2023 у справі № 953/6732/22 (провадження № 51-2510км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111772584>

РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1. Загальні положення

1.1. Докази і доказування

1.1.1. Допустимість доказу (ст. 86 КПК)

За вироком місцевого суду, залишеним без зміни апеляційним судом, громадянина України визнано винуватим та засуджено за ч. 2 ст. 111 КК (у редакції ЗУ № 2113-IX від 03.03.2022), а саме за те, що у період з 10.03.2022 до 23.03.2022, в умовах воєнного стану, він збирав та передавав представникам іноземної держави-агресора рф відомості про розташування на території

м. Харкова та Харківської області військової техніки, особового складу ЗСУ та інших військових формувань, залучених до надання відсічі збройній агресії РФ.

У касаційній скарзі засуджений, серед іншого, зазначав, що звукозаписи з особистого телефону свідка є неналежними та недопустимими доказами. Крім того, такий звукозапис не є доказом, отриманим у результаті проведення НСРД, та наданий особою, яка не мала на це повноважень, у спосіб, не передбачений КПК, до внесення відомостей у ЄРДР.

Верховний Суд звернув увагу на Рішення КСУ від 20.10.2011 № 12-рп/2011, де вказано, що фактичні дані про скоєння злочину чи підготовку до нього можуть бути одержані не тільки в результаті оперативно-розшукової діяльності уповноважених на це осіб, а й випадково зафіксовані фізичними особами, які здійснювали власні (приватні) фото-, кіно-, відео-, звукозаписи, або відеокамерами спостереження, розташованими як у приміщеннях, так і ззовні.

Відповідно до ч. 3 ст. 258 КПК спілкуванням є передання інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу. Спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб.

Як неодноразово зазначав Верховний Суд, указані положення охороняють права осіб, що бажають зберегти таємницю їхнього спілкування і надають гарантії від зловживань правоохоронних органів на несанкціоноване втручання у спілкування. Натомість таємниця виключається, якщо абонент (учасник) спілкування не бажає її зберігати і добровільно розкриває, зокрема, перед державними органами. За таких обставин не відбувається втручання у спілкування, а відбувається фіксація добровільно розкритої інформації, яка втрачає статус таємниці й набуває статусу відкритості.

Доказом у цьому кримінальному провадженні є аудіофайли, вилучені з телефону самого засудженого, який він безпосередньо надав органу досудового розслідування та які надалі були предметом дослідження експертом та безпосередньо судом. Таким чином, доводи касаційної скарги в цій частині є безпідставними, необґрунтованими та спростовуються матеріалами справи.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 13.03.2024 у справі № 953/3558/22 (провадження № 51-6103км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117757857>

1.1.2. Висновок експерта (ст. 101 КПК)

Місцевий суд, з рішенням якого погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою і засудив за ч. 1 ст. 110 КК особу, яка упродовж 2016 року брала участь як запрошена особа у трансляціях на каналах інтернет-радіостанції, в ході яких публічно закликала невизначене коло слухачів цієї інтернет-радіостанції до вчинення дій, спрямованих на зміну меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України.

У касаційній скарзі захисник, серед іншого, вказував, що відповідно до висновку експерта за результатами проведення лінгвістичної (семантико-текстуальної) експертизи в жодному висловлюванні засудженої немає заклику до зміни території меж України та її державного кордону всупереч порядку, встановленому Конституцією України та наголошував, що зазначену експертизу міг проводити лише експерт з усного мовлення, яким експерт, залучений до проведення експертного дослідження у цьому провадженні, не був, а тому його висновок є недопустимим доказом.

Верховний Суд дійшов висновку, що висновок експерта у цьому кримінальному провадженні є належним та допустимим доказом. Зазначеним висновком встановлено, що у висловлюваннях засудженої містяться публічні заклики змінити межі території сучасної України шляхом від'єднання територій західноукраїнських областей і передачі їх у володіння інших держав (Польщі, Румунії, Угорщини та Словаччини). Семантико-текстуальне дослідження мовлення – це підвид експертизи писемного мовлення, яка проводиться з метою встановлення об'єктивного змісту, стилістичних та інших мовних особливостей тощо письмового або усного (зміст якого надано у вигляді текстового відтворення) текстів та окремих їх компонентів (фрагментів, висловлювань, термінів, понять, слів та словосполучень), що мають значення для справи. При цьому, відповідно до підпункту 2.2.5 Глави 2 Розділу I Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених наказом МЮУ від 08.10.1998 № 53/5 експерту також обов'язково надаються протокол огляду та прослуховування фонограм досліджуваних розмов з їх надрукованим текстом, оформленим відповідно до процесуальних вимог.

Під час допиту у місцевому суді експерт зауважила, що вона є експертом із писемного мовлення, досліджувала тексти стенограм, які звіряла, прослуховуючи відповідні записи висловлювань засудженої. Верховний Суд вказав, що ці стенограми надав слідчий відділ обласного Управління СБУ разом з об'єктами дослідження, як і передбачено методичними рекомендаціями. Крім того, суд касаційної інстанції звернув увагу, що захисник у касаційній скарзі не навів

жодного обґрунтування та не вказав, як недослідження експертом інтонації висловлювань засудженої впливає на сприйняття слухачами висловлювань як таких, що спонукають до зміни меж території та державного кордону України. За обставин цього кримінального провадження значення має суть висловлювань, а не їх інтонація.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 02.11.2022 у справі № 461/1790/19 (провадження № 51-1483км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107219761>

2. Досудове розслідування

2.1. Загальні положення досудового розслідування

2.1.1. Початок досудового розслідування (ст. 214 КПК)

За вироком місцевого суду, залишеним без зміни апеляційним судом, громадянина України визнано винуватим та засуджено за ч. 2 ст. 111 КК (у редакції ЗУ № 2113-IX від 03.03.2022), а саме за те, що у період з 10.03.2022 до 23.03.2022, в умовах воєнного стану, він збирав та передавав представникам іноземної держави-агресора рф відомості про розташування на території м. Харкова та Харківської області військової техніки, особового складу ЗСУ та інших військових формувань, залучених до надання відсічі збройній агресії рф.

У касаційній скарзі засуджений, серед іншого, стверджував, що матеріали справи не містять заяву свідка, яка була підставою для внесення відповідних відомостей до ЄРДР.

Верховний Суд зазначив, що за змістом ст. 214 КПК, підставою для внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР та початку досудового розслідування є подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або самостійне виявлення слідчим, прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

Як убачається з витягу з ЄРДР про реєстрацію 23.03.2022 кримінального провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 111 КК, відомості в цей реєстр були внесені на підставі матеріалів правоохоронних та контролюючих державних органів про виявлення фактів вчинення чи підготовки до вчинення кримінальних правопорушень. Тож відсутність заяви свідка у цьому випадку не свідчить про порушення органом досудового розслідування норм КПК. Порядок внесення таких відомостей у ЄРДР у цьому провадженні повністю відповідає положенням ст. 214 КПК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 13.03.2024 у справі № 953/3558/22 (провадження № 51-6103км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117757857>

2.2. Слідчі (розшукові) дії

2.2.1. Огляд (ст. 237 КПК)

Місцевий суд, з рішенням якого погодився апеляційний суд, визнав особу винуватою і засудив за ч. 1 ст. 111 (у редакції ЗУ № 1183-VII від 08.04.2014 та ЗУ № 1689-VII від 07.10.2014) КК у зв'язку з тим, що вона, обіймавши посаду судді Господарського суду АР Крим, продовжила здійснювати «правосуддя» як суддя незаконно створених рф на цій окупованій території України господарського суду Республіки Крим та надалі – Арбітражного суду Республіки Крим, тобто виконувала функції представника судової влади держави-агресора й забезпечила функціонування незаконно створеної судової системи. Місцевий суд обґрунтував своє рішення, зокрема, витягом з Указу Президента України, яким підтверджується, що засуджена призначена строком на 5 років на посаду судді Господарського суду АР Крим; протоколом огляду офіційного сайту Президента рф з додатками, відповідно до якого засуджену було призначено строком на 6 років на посаду судді Арбітражного суду Республіки Крим; протоколу огляду сайтів <http://kad.arbitr.ru> та <http://crimea.arbitr.ru/>, що містять судові рішення, винесені засудженою; протоколом огляду документів, відповідно до яких ухвали засудженої були надіслані до ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України»; листом Адміністрації Президента України, з якого вбачається, що клопотання про вихід засудженої з громадянства України на розгляд Комісії при Президентові України з питань громадянства не надходило.

У касаційній скарзі захисник, серед іншого, зазначав, що матеріалами справи не підтверджується те, що інтернет-сайти, оглянуті органом досудового розслідування, є офіційними сторінками органів державної влади рф, огляд змісту інтернет-сайтів, здійснений у ході досудового розслідування, не є доказом того, що ці сайти містять достовірну інформацію, вказував що місцевий суд безпосередньо не дослідив сайти, а також, що сторона обвинувачення не здобула докази в порядку міжнародно-правової допомоги.

Верховний Суд зазначив, що протоколи оглядів сайтів, які були предметом дослідження в ході судового розгляду, є самостійними доказами у розумінні ст. 84 КПК. Оцінивши докази у кримінальному провадженні в цій частині, апеляційний суд обґрунтовано вказав, що дані, які містяться в протоколах оглядів інтернет-сайтів Президента рф, господарського та Арбітражного судів Республіки Крим та в долучених до них додатках у вигляді роздрукованих безпосередньо із сайтів або зафіксованих за допомогою функції скрин-шоту законодавчих актів рф і судових рішень цих судів узгоджуються з іншими наявними у справі відомостями, зокрема з копіями судових рішень засудженої – судді Арбітражного суду Республіки Крим, що були отримані ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» і надалі надіслані до Генеральної

прокуратури України, походження та зміст яких у захисту заперечень і сумніву в ході судового розгляду не викликали. Також апеляційний суд зазначив, що копії наданих ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» судових рішень виготовлені на бланках суду та містять посилання на офіційний сайт (<http://crimea.arbitr.ru>), такий самий, що був предметом огляду відповідно до протоколів. Крім того, апеляційний суд дійшов висновку, що засуджена і суддя незаконно створених на тимчасово окупованій рф території України господарського та Арбітражного судів Республіки Крим, якою винесені долучені до справи судові рішення, є однією особою з огляду і на інші наявні в матеріалах провадження докази.

Верховний Суд вказав, що згідно матеріалів справи, орган досудового розслідування звертався до компетентних органів рф з клопотанням про надання міжнародної правової допомоги, у тому числі порушував питання про надання належним чином завіреної копії Указу Президента рф, яким засуджену призначено на посаду судді Арбітражного суду Республіки Крим, документів, що стали підставою для видачі такого Указу, документів Вищої кваліфікаційної колегії суддів рф щодо засудженої, як кандидата на посаду судді. Хоча відповідь на вказаний запит у матеріалах кримінального провадження відсутня, КПК не містить імперативного припису збирання доказів саме в такий спосіб.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 25.10.2023 у справі № 755/3105/17 (провадження № 51-2263км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114581899>

2.3. Закінчення досудового розслідування

2.3.1. Закриття кримінального провадження (ст. 284 КПК)

Місцевий суд, здійснивши оцінку хронології зупинення і відновлення досудового розслідування, дійшов висновку, що після останнього відновлення досудового розслідування (15.03.2018) та ознайомлення сторони захисту з матеріалами, строк досудового розслідування у цій справі закінчився 09.04.2018, натомість обвинувальний акт направлений прокурором до районного суду за супровідним листом від 11.04.2018, який фактично надійшов до суду 16.04.2018, тобто після завершення двомісячного строку досудового розслідування. З огляду на це, суд першої інстанції задовольнив клопотання сторони захисту та закриття кримінальне провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 109, ч. 2 ст. 110, ч. 1 ст. 258-3 КК, на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК. З таким рішенням погодився й апеляційний суд та вказав, що оскільки строк досудового розслідування (процесуальна подія) кримінального провадження, що розглядається, сплив 09.04.2018, прокурором обвинувальний акт направлено до суду вже після того, як п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК в редакції Закону № 2147-VIII набрав чинності, а тому у відповідності до приписів

ст. 5 КПК повинні бути застосовані, передбачені п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК, наслідки у вигляді закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням після повідомлення особі про підозру строку досудового розслідування, визначеного ст. 219 КПК.

У касаційній скарзі прокурор вказував, що суди попередніх інстанцій дійшли безпідставного висновку про можливість закриття цього кримінального провадження на підставі положень п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

Верховний Суд, не погоджуючись із такими висновками судів попередніх інстанцій, зазначив, що положення п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК є процесуальною нормою, яка визначає процесуальні наслідки у разі пропуску встановленого процесуального строку досудового розслідування. При цьому правила перебігу процесуальних строків досудового розслідування, які визначаються ст. 219 КПК, істотно відрізняються від правил обчислення матеріально-правових строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, передбачених ст. 49 КК. Тому не можна вважати, що положення п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК є такими, що визначають «караність, а також кримінально-правові наслідки діяння» (ст. 4 КК), а відтак вони не є «законом про кримінальну відповідальність», що «скасовує кримінальну протиправність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи» (ст. 5 КК, ст. 58 Конституції України). Натомість застосування вказаної норми пов'язано виключно із порушенням іншої процесуальної норми, яка регулює строки досудового розслідування. При цьому різне застосування таких процесуальних наслідків для кримінальних правопорушень, внесених до ЄРДР до 16.03.2018 та після, чітко слідує зі змісту закону та є передбачуваним. Саме тому застосування правил, що містяться в пункті 4 § 2 розділу 4 Закону № 2147-VIII, не порушує положення ст. 58 Конституції України.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 16.10.2023 у справі № 426/10756/18 (провадження № 51-7602км18) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114292184>

2.4. Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень

2.4.1. Загальні положення спеціального досудового розслідування (ст. 297 - 1 КПК)

Місцевий суд, з рішенням якого погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив колишню суддю Севастопольського апеляційного господарського суду, яка на конкурсній основі була призначена на посаду «судді» на окупованій території АР Крим і продовжила здійснювати «правосуддя» від імені РФ, за ч. 1 ст. 111 (у редакції ЗУ № 1183-VII від 08.04.2014 та ЗУ № 1689-VII від 07.10.2014) КК.

У касаційній скарзі захисник, серед іншого, вказував, що під час досудового розслідування, не було дотримано гарантій кримінального судочинства за процедурою *in absentia*, оскільки обвинувачену, яка перебуває на території України, не було оголошено у міжнародний розшук, що не ґрунтується на принципі недискримінації та не узгоджуються з п. 1 ст. 1 Протоколу № 12 до Конвенції про захист прав та основоположних свобод.

Залишаючи без зміни ухвалу апеляційного суду Верховний Суд зазначив, що під час здійснення кримінального провадження щодо обвинуваченої за процедурою *in absentia* були дотримані гарантії кримінального судочинства, передбачені рішеннями ЄСПЛ та КПК. Згідно з п. 20-1 розд. XI «Перехідні положення» КПК (у редакції ЗУ № 1355-VIII, чинному на час вчинення процесуальних дій у цьому кримінальному провадженні), однією з категорій підозрюваних, окрім неповнолітнього, стосовно якої могло здійснюватися спеціальне досудове розслідування на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочину, передбаченого ст. 111 КК, є підозрювані, стосовно яких наявні фактичні дані, що вони, зокрема, перебувають на тимчасово окупованій території. При цьому оголошення у міждержавний розшук стосується іншої категорії підозрюваних, а саме підозрюваних, які переходять від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності.

Виходячи з міжнародно-правових актів та національного законодавства, тимчасова окупація частини території України внаслідок збройної агресії РФ не змінює статусу АР Крим, що залишається територією суверенної держави Україна. Слідчий суддя під час розгляду клопотання прокурора про надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування встановив, що за наявними фактичними даними, отриманими від СБУ, підозрювана постійно перебуває на тимчасово окупованій території – в АР Крим.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС від 26.10.2023 у справі № 757/46325/17-к (провадження № 51-624км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114581895>

Аналогічна правова позиція міститься у:

Постанові колегії суддів Першої судової палати ККС від 22.08.2023 у справі № 759/4148/17 (провадження № 51-1893км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113065878>

Постанові колегії суддів Третьої судової палати ККС від 04.10.2023 у справі № 759/9489/17 (провадження № 51-3247км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114086683>

2.5. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування

2.5.1. Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування (ст. 309 КПК)

Ухвалою слідчого судді районного суду задоволено клопотання адвоката про залучення експерта у кримінальному провадженні за підозрою трьох осіб у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 28, ч. 1 ст. 111 КК, та залучено судового експерта-психолога Київського науково-дослідного інституту судових експертиз для проведення судово-психологічної експертизи із застосуванням комп'ютерного поліграфу щодо одного із підозрюваних у Посольстві України в ОАЕ. Не погодившись з вказаним судовим рішенням, прокурор у даному кримінальному провадженні звернувся з апеляційною скаргою, однак ухвалою апеляційного суду було відмовлено у відкритті апеляційного провадження.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що відмова у відкритті апеляційного провадження на підставі ч. 4 ст. 399 КПК суперечить загальним засадам кримінального провадження, закріпленим у п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції України, у пунктах 1, 2, 17 ст. 7 КПК та практиці Європейського суду з прав людини, зокрема щодо забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, в даному випадку ухвали слідчого судді, яка не передбачена кримінальним процесуальним законом.

Верховний Суд вказав, що перелік судових рішень слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування в апеляційному порядку, не включає в себе ухвалу, постановлену за результатами розгляду клопотання про призначення експертизи. За таких обставин, суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку про те, що ухвала слідчого судді, якою задоволено клопотання захисника та призначено у кримінальному провадженні експертизу, не підлягає оскарженню в апеляційному порядку та відповідно до вимог ч. 4 ст. 399 КПК законно постановив ухвалу про відмову у відкритті апеляційного провадження, яку належно обґрунтував.

Водночас відмова апеляційного суду у перегляді в апеляційному порядку ухвали слідчого судді, окреме оскарження якої на стадії досудового розслідування законом не передбачене, не є свідченням обмеження доступу до правосуддя, як про це йдеться в касаційній скарзі прокурора. Наявність визначених у законі вимог щодо звернення до суду вищого рівня в разі незгоди із судовим рішенням не є тотожним обмеженню в доступі до правосуддя, а отже не означає обмеження у праві на справедливий судовий розгляд.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС від 21.12.2023 у справі № 757/10151/23-к (провадження № 51-4648км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115822461>

3. Судове провадження з перегляду судових рішень

3.1. Провадження в суді апеляційної інстанції

3.1.1. Особливості апеляційного оскарження окремих судових рішень (ст. 394 КПК)

Вироком місцевого суду затверджено угоду про визнання винуватості, згідно з якою засудженому визначено покарання за ч. 1 ст. 436-2 КК у виді позбавлення волі на строк 3 роки. В апеляційній скарзі захисник зауважував, що місцевий суд не роз'яснив засудженому наслідків затвердження угоди, передбачених ст. 473 КПК, виду покарання, а також інших заходів, які будуть застосовані в разі її затвердження, не переконався, що укладення угоди сторонами є добровільним. Апеляційний суд відмовив у відкритті провадження за апеляційною скаргою захисника засудженого на цей вирок на підставі ч. 4 ст. 399 КПК у зв'язку з тим, що судове рішення оскаржено виключно з підстав, з яких воно не може бути оскаржено згідно з положеннями ст. 394 КПК.

У касаційній скарзі захисник засудженого стверджував, що апеляційний суд незаконно відмовив у відкритті провадження за його апеляційною скаргою, адже суд першої інстанції не роз'яснив його підзахисному наслідків укладення й затвердження угоди, передбачених ст. 473 КПК, виду покарання, а також інших заходів, які будуть застосовані до обвинуваченого в разі її затвердження, не переконався, що укладення угоди сторонами є добровільним.

Верховний Суд не погодився з висновком апеляційного суду та зазначив, що аудіозапис судового засідання свідчить про те, що під час судового розгляду усупереч вимогам ч. 4 ст. 474 КПК перед ухваленням рішення про затвердження угоди про визнання винуватості місцевий суд належним чином не з'ясував у обвинуваченого, чи цілком він розуміє наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені ч. 2 ст. 473 КПК, зокрема підстави й порядок оскарження обвинувального вироку, вид покарання, а також інші заходи, які будуть застосовані до нього в разі затвердження угоди. Крім того, суд, ураховуючи узгоджене покарання у виді максимального строку, передбаченого ч. 1 ст. 436-2 КК, не перевірів, чи укладено угоду добровільно.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 30.11.2022 у справі № 461/3019/22 (провадження № 51-2372км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107651422>

Огляд судової практики Верховного Суду щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з війною. Рішення, внесені до ЄДРСР, за період з 2022 року по березень 2024 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду департаменту аналітичної та правової роботи; заст. голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду к. ю. н. Н. О. Антонюк. Київ, 2024. – 43с.

Застереження: видання містить короткий огляд судових рішень Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. У кожному з рішень викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)